

A Kossuth Lajos téri sortűz

Ismét ügyészség elé került az 1956. október 25-ei sortűz ügye. A Deportálások Tényfeltáró Bizottsága tett feljelentést azután, hogy Horváth Miklós hadtörténész kutatásai közben a tettesek egy részének névsorára bukkant, és ezt a mostani, negyvenkettedik évfordulón a tévé A Hét című műsorában megemlítette.

A forradalom eseményei közül a közvélemény e tragédiáról tíz éve szerezhetett először valóságú információkat (Sallai Kornélia és Callmeyer Ferenc visszaemlékezései, ÉS, 1988. XI. 18.), de levéltári források hiányában lényegi előrelépés nem történt a tények feltárásában.

A szemtanúk, túlélők tucatjai elevenítették fel a „véres csütörtököt”. Több ezer, a szovjet katonákkal fraternizáló fegyvertelen tüntető gyűlt össze a Kossuth Lajos téren, a Parlament előtt, Gerő Ernő lemondását követelve. Egyszer csak váratlanul, figyelmeztetés nélkül lövések zúdultak rájuk. Az incidens Kó András és Nagy J. Lampert minden részletre kiterjedő kutatása szerint néhány szovjet katonával együtt mintegy száz halálos áldozatot követelt, és 284-en sebesültek meg. Eddig voltaképpen ezeket az adatokat ismertük, korábban viszont általában legalább kétszeresen túlbecsültük az áldozatok számát.

De kik voltak a tettesek?

Még a rendszerváltás előtti években is nyilvánvaló volt – bár akadtak olyanok, akik ezt vitatták –, hogy a vérfürdőért nem a felkelők a felelősek. De a tragédia előidézői – itt természetesen a tűzparancs elrendelőjére (elrendelőire) gondolok – mindeddig homályban maradtak, a különböző feltételezések, híresztelések pedig bizonyíthatatlanok voltak. Abban is eltérnek a források, hogy a szovjet vagy a korabeli magyar vezetőség köréből kell keresnünk a fő vétkeket. Az

utóbbi időkig főleg a magyar pártvezetők, ÁVH-s parancsnokok nevei merültek fel, ám Győrkei Jenő és Horváth Miklós hadtörténészek Iván Szerov KGB-főnöknek tulajdonították a sortűzparancsot (Szovjet katonai intervenció, 1956, Bp., 1996, 46. o.).

A sortűz leírásának részleteiben is sok a bizonytalanság, és az eddig előkerült szovjet levéltári források sem segítenek. Mikojan és Szuszlov aznapi néhány soros jelentésében azt írta, hogy a Kossuth Lajos téren a környező házakból „benzinespalackokkal felgyújtották egyik harckocsinkat” (A „Jelcin-dosszié”, Bp., 1993, 50. o.). Ez nyilvánvalóan képtelenség, amit nem erősít meg semmilyen más forrás. Szuszlov 1956. október 28-ai értékelésében még kevesebbet említ a sortűzről, és időpontjául október 24-ét jelöli meg (Döntés a Kremlben, Bp., 1996).

Milyen alakulatok, mikor, hol foglaltak tüzelőállást és kik löttek? Az egymástól függetlenül nyilatkozó szemtanúk, túlélők tucatjai már tíz éve is határozottan állították, hogy a Földművelési Minisztériumból és tejetéről löttek az ÁVH-sok a tömegre és a civilekkel barátkozó szovjetek katonákra. A tér közelében lévő harckocsizók még növelték is a tragédiát. A zűrzavarban úgy vélték, hogy megtámadták őket, és iszonyatos sortűzet zúdítottak a szerencsétlenekre (E. L.: A „véres csütörtök”, Századvég, 1990/1. 246. o.). A Kó-Nagy J. szerzőpáros ezzel szemben kizárólag a szovjet páncélosoknak tulajdonítja katasztrófát.

Horváth Miklós A Hét említett műsorában az előző verziót támasztotta alá. Nehézségekbe ütközött a Kossuth Lajos térre vezényelt magyar alakulatok azonosítása is. Eddig csak pártállami elszólásokat, bizonytalan eredetű híreszteléseket olvashattunk-hallhattunk. Most már levéltári forrásokból tudjuk, hogy egy orosházi határegység („zöld ávéhások”) vett részt a sortűzben. A Kossuth Lajos téri tragédia feltárásában ez fontos fordulat lehet, hiszen félő volt, hogy a forrásokat mind megsemmisítették.

EÖRSI LÁSZLÓ
történész

M H '98. XI. 3.